

CSORDÁS LÁSZLÓ

LÉPÉSEK A MÁSIK FELÉ

(OLÁH ANDRÁS: *IDEGEN TEST*)

Miután a saját reflexió tárgyává válik, előbb-utóbb lépéseket kell tenni a másik, az idegen felé. Nem feltétlenül csak azért, hogy – harci metaforával élve – legyőzzük a másik idegenségét és ezzel az elsajátított kitüntetett pozícióba kerüljön. Sokkal inkább azért, hogy egyáltalán nyelvet találjunk a másik felé vezető úthoz. Oláh András új verseskötetének, az *Idegen test*-nek talán ez az egyik legfontosabb tapasztalata.

A kötet merengő hangulatát már a borító megelőlegezi, amely metaforaként nehezül a szövegekre. Bócsi Krisztián *Emlékeztető macskakövek* című fotója, melyen két jól kivehető emberalakú árnyék vetül az emléktáblákat magukba fogadó macskakövekre, az emlékezés dilemmáira tereli az olvasó figyelmét.

A nyitó vers egy a 20. század nagy történelmi traumáiból rendre kimaradó nemzedék tapasztalatát közvetíti ironikusan: „eleve rossz évjárat vagyunk: / az ötvenkilencesek mindenből kimaradtak / – nekünk nem jutott háború sem forradalom / sem terror sem kényszerű emigráció” (*rossz évjárat*). Az első ciklus, a *Szemlesütve* további darabjaiban igen erőteljesen van jelen a közéleti tematika, még ha az események rendszerint általános mi-voltuk miatt nem is igazán azonosíthatók konkrét reáliákkal. Ami közös ezekben a versekben, hogy végig alig meghatározható hiányként jelenik meg a nagybetűs Történelem, amely a nagy elbeszélések hagyománya által alakíthatná az embert. Az Izabella királyné gyalui kastélyánál tett látogatás élményében ez kimondottan is közvetítődik: „*van és volt között fényévnvi a távolság [...] / kutyákat uszít ránk a felbőszült idő: / a történelem magántulajdon – nem látogatható – / a kastéllyal a múltat is ellopták*” (*merénylet*). A megszólaló lírai én mindig időbeli távolságból tekint vissza az egyszer megtörténtre, nem a tárgyilagosság elvárásainak eleget tevő szigorral, hanem inkább kiigazító és értékelő megközelítésmóddal. Így válik egy törvénytelen ünnep hangulata, mely során a kokárdák rejtekében ünneplőket egykor a rend őreinek cinikus sorfala korlátozta, kimondott ítéletté e nemzedék számára: „jó tempóban haladtunk rossz irányba” (*törvénytelen ün-*

nep). De az idő mellett ott a tér problémája is, amely sokszor éppen idegenségével, egzotikumával hívja fel magára a figyelmet: „a zsbíói katélyparkban bolyongva [...] / az édenkerti szépségű – ám tájidegen / növények – látványa kezdetben lenyűgöz / már-már feledtetí az / omladozó falak közül kilúgozott / történelem hiányát” – *valami hiányzik*.

A második ciklus már címével (*Partszélre vetve*) bibliai kontextust és a példázatosság műfaji kódjai felől olvasható horizontot tár elénk. Nem véletlen, hogy ezekben a versekben megnő a társadalmiság felé irányuló érzékenység, illetve új, modern környezetbe, így újraértelmezésre kerülnek a Szentírásból ismert történetek, általában a lírai én által valamelyik bibliai szereplő felöltött maszkjának monológ-típusú elmélkedésében. Mindent átható életérzés elkövetői perspektívában a tolvajlás: „loptam a nőt az ágyat és a kéjt / s lopom az áramot is mely életben tart” (*tolvajballada*). Ez a vers egyébként Király Zoltán *Tolvajballadájára* íródott, felelve annak záró kérdésére („mindent összeharácsoltam. / magamtól mit lophatnék?”): már a vér, a szív, az idegpályák, a csontok, a hús is másé, sőt az emlékek sem ismerősek többé a tolvaj számára. Áldozati szerepben azonban a kifosztottság, a szegénység megélése jelenik meg, amely a cikluscímbe emelt létmetafora továbbgondolásával éri el végső határát: „partszélre vetve pusztult magányosan / valami eszement önkorlátozásba zárva” (*gyász*). Az emlékezés és a felejtés határán egyensúlyoz a lírai én, amikor kedves emlékeit sorra veszi az egykori menhelyes cigánylányról, aki a kölcsönös odafigyelés során a lázadó kiskamaszt felelősségteljes apaszerepbe helyezte. Ma viszont nem tudni, mi lehet vele, de felismerve sorsának lehetőségeit, marad a sejtés: „segélyből él a férje olykor megveri / idegen testként utazik ezen a földi járaton” (*idegen test*). Megjelennek a ciklus verseiben a szociológusok jellemző témabeli sajátosságok, amelyek etikai jellegű kérdésfeltevésekkel párosulnak. E keveredés fontos alapelemét a hit keresése jelenti: egy rokkant fiatalembert öngyilkosságba kerget a „goromba” pillanat (*pazarlás*), míg Isten mégiscsak jelen van valahol és a keresés aktusa általán fel is lelhető (*az őrizetes, kevés*). De a keresés tapasztalata után ott a felismerés: hiába jár ismerős környéken, mert a „kettőslelkűek vadonában” végül is idegennek érzi magát a lírai én. Most például éppen Boldizsár bibliai ihletettségű szerepében: „nem ismerem ezt a várost / idegen vagyok – betolakodó... / [...] – vajh művének Isten mondd örül-e még” (*Boldizsár monológja*). A lírai én eljut egészen a testi örömök tudatos elfojtásáig és a megtérés öröméig, az egyszerűség és alázat útjára lépve ezzel (*Giovanni di*

Bernardone megtérése). A hit megtalálása azonban még nem némítja el teljesen a kétely hangjait (még akkor sem, ha a szituáció szerint a versben megszólaló én maga Isten fia): „amikor kellene nem vagy sehol / néha halloom még ahogy Barabást kiált a tömeg / – mintha mikrofonpróba volna csak – / de spongyát rá: hisz mióta világ a világ / mégiscsak egyetlen túlélőd vagyok” (*ingerküszöb*).

A következő ciklusban (*Fogolycsere*) már megjelenik a szerelem tematikája, illetve a két idegen test közeledésének és távolodásának a dinamikája. A fő kérdésfeltevés: hogyan találjon ismét önmagára két ember, akiknek egykor közük volt egymáshoz? E kérdés köré szerveződik a kapcsolat kezdetének, a szakításnak, az emlékezésnek és az újbóli egymásra találásnak a folyamata. A szerelem és a testi közellét áttételes módon, a természeti jelenségek megszemélyesítése révén válik érzéki kölcsönhatássá: „letéptem rólad az éjszakát / a hajnal verítékétől átnedvesedve / vadul kóstolgtattalak” (*kikoptak*). Majd ez a kölcsönhatás a szakítás után megmarad két régi tett, illetve két idegen test oda-vissza ható cserefolyamatának: „– elengedtelek hát s elengedtél te is: / nem volt ez más mint szimpla fogolycsere” (*fogolycsere*). A zárójelbe tett kapcsolat újraértékeli az együtt eltöltött időt. Ami egykor hosszabbnak és állandóbbnak tetszett, ma már bizonyítottan csak egy állomás volt a lírai én életében: „ideiglenes lakód voltam / – átszállóvendég –” (*zárójelben*). Mikor már végleg eltűnik a másik testi közelsége, akkor válik igazán nyilvánvalóvá a tapasztalat: akit eddig ismerősnek, némiképp sajátjának is hihettünk, valójában idegen, és ami eddig közelségnek számított, valójában áthidalhatatlan távolság volt. Egy ilyen tapasztalat horizontjából szólal meg a *magamtól féltelek* kötetcímmé emelt tapasztalata: „idegen test voltál – keresztfa s nem oltár –.” A kapcsolat alapját jelentő „mi” végül is egy leleplezett illúzióznak bizonyult: „semmi kétség: a többes / szám első személy hamis” (*a végzet*). Az emlékezés azonban mégis vádat ébreszt a lírai énben: ki a hibás a mellékvágányra tévedt kapcsolat miatt? A másiknál eltöltött vendéglét soha nem válik otthonossággá, mégis az újbóli egymásra találás felül tudja írni a racionális érveket, és a testi közelségtől feléledő vágy elsöprő erővel közelíti egymáshoz a két idegen testet: „»ne itt« – suttogod vakon / mégis engedelmesen hanyatlasz / a konyhaasztalra s hagyod / hogy elkóborolt utasod legyek” (*hajnali kávé*).

A *Menedék* ciklus versei általánosabb létkérdésekre, illetve létdilemmákra keresnek válaszokat. A halál, a magány, a pusztulás hatja át a szövegeket. Megjelenik a megbontott anyag képe, mint a test metaforája, amely meré-

szebb képzetársításokat enged meg, mint az eddigi versek test-képei. Mégis – tematikai sokfélesége ellenére – azt kell mondanom, ez a kötet leginkább egyetlen színvonalú ciklusa. Ígéretét – érvényes válaszokat kínálni a léttel kapcsolatos dilemmákra – aligha képes beváltani. A versekben megjelenő létmetaforák többsége ugyanis egyszerűen üres, illetve banális marad: „rongyos kifestőkönyv az élet / s benne kitört hegyű ceruza vagy” (*Itsted megbontott anyag*) vagy: „de lejárt bankkártya maradsz csupán / amit elnyel az éhes automata” (*menetrend szerint*). Hasonlóan üresek és hiteltelenek az itt olvasható zárt formákban megírt versek. Oláh András sokkal jobban érzi a szabadvers ütemét, gondolati ritmusát, összességében teherbírását, mint az ütemhangsúlyos, rímes-asszonános versekét. Ez utóbbiak inkább tűnnek a ciklusban stílusimitációnak, mint önálló műalkotásnak (*végállomás; határvi-ták*). Az erőltetett alliterációk sem működnek igazán: „a romokon szerelmet szerelnek / reménytelen szeretők” (*belenőve a csöndbe*). Összességében csupán egy-két vers képes felemelkedni a kötet általános színvonalához. Ilyen a környezet pusztulását finom megszemélyesítésekkel érzékeltető *pusztulóban*: „a sövénykerítés mögött tetszhalott kert / s ahol tanya állt most romok: / ami használható volt széthordták rég”. Valamint a tartós jelenletre, megőrzésre biztosított formalinban áztatott test képét középpontba állító *menedék*: „tes-ted szemérmetlen egykedvűséggel / ázik a formalinban valahol / egy kutató-laboratóriumban”.

Az utolsó ciklusban (*A nagyapák csöndje*) ismét a történelem kerül elő-terbe, de ezúttal nem egyéni vagy nemzedéki megtapasztalásként, hanem elsősorban a családi legendáriumra való emlékezés közvetítésével. A kisgyerekek, aki a padláson kutat a régi kacatok között mindenféle kincsek után, még nem tudja felfogni, csupán a felnőtt távlatából válik világossá számára, mekkora értéket hagy veszni „a spárgával gondosan összekötözött / levelek és képeslapok” sokaságával szemben tanúsított érdektelenséggel, amely a könnyed, átgondolatlan szelektálás során okoz mérhetetlen és helyrehozhatatlan károkat (*az elvesztett titkok*). De a történelmi igazságtalanságok sem tudnak feledésbe merülni az egyéni sorsra való emlékezésben. A diktatúrák félelmetes hatalma, a tudatlansággal párosuló rosszakarat, az ellenségképzés és a rendszer belső logikájának önellentmondásai vezettek nem egyszer a jóvátehetetlen sorstörésekhez: „s néhány emelet magasból földet érve / kijó-zanodtál: szánakozó mosollyal / figyelted az egy tőről fakadó örömet / amikor a párnád alatt találtak rózsafűzért / hisz még arra sem figyeltek hogy református vagy” (*a nagyapák csöndje*). Úgy tűnik, áthidalhatatlan távolság van

az én és a te, illetve a saját és a másik között mind időben, mind pedig térben. Olyan távolinak tetsző a másik világa, hogy a múltra való emlékezés és a saját elfogultságokkal való perlekedés sem tudja mindig megszólítani az idegent: bár hatással bír a másik a jelenre, végül mégis csak hozzáidegenedik a hallgatáshoz, a csöndhöz (*távolságok*). Így válik a múlt feldolgozása egy közel sem egyszerű és egyértelmű családtörténet részévé.

Oláh András verseskötete végig érvényes nyelvet keres ahhoz, hogy megragadhasa az én és a másik, a saját és az idegen (test) között folyamatosan újraképződő, horizontálisan és vertikálisan szélesedő tapasztalatokat. Így jut el a nemzedéki gondoktól a (bibliai) hagyomány megszólításán át a szerelemig, a testi vágyig, az általánosabb létdilemmáig és az emlékezés problémáig. A verseket olvasva úgy érezhetjük néha – még ha a ciklusok szigorúan megszerkesztettek is –: ez a keresés nem biztos, hogy mindig elég tudatos és kellően reflektált. Ahogyan az sem lehet kétséges előttünk: nem mindig éri el a célját. De már maga a megtett út is azt jelzi, az idegenség párbeszédbe vonása fontos része lesz ennek a lírának.

(Oláh András: *Idegen test*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2013.)

